Maslahat’ın gölgesinde!

Hava bombardımanında Ali Hamaney, tam otuz yedi yıl boyunca yönettiği ülkesinde hayatını kaybetti. O gün İran yalnızca bir lider değil; kendi tarihinin bizzat şekillendirdiği bir çağı da yitirdi.

ENİS BEHİÇ, MALMÖ

Maslahat, dinin açık bir hükmü yoksa ya da varsa bile olağanüstü bir zaruret doğmuşsa kamu yararı esas alınabilir anlamına geliyor. İslam tarihi boyunca en tartışmalı kavramlardan olan Maslahat, özellikle otoriter idarelerin *“ihtiyaç duydukları”* meşruiyet ve gücü sağlamaya hizmet etti.

Maslahat’ı bir cümle şöyle özetlemek mümkün:

“Zaruret, haramı mübah kılar.”

Nas yani ayetlerin önüne veya üstüne çıkamayacak bir kurumken bu zamanla deforme edildi.

Humeyni’nin Şia yorumunda ise sınır kalktı: Devletin bekası gerekiyorsa her hüküm askıya alınabilir. Namaz bile.

İşte Hamaney’in nükleer fetvasını güvencesiz kılan da buydu. *“Haram”* dedi ama aynı sistem, yarın *“zaruret var”* deyip o hükmü geri alabilirdi. Ve kimse itiraz edemezdi.

“Zehirli kadehi içmek gibi.”

Bu cümle Humeyni’nin ağzından çıkmıştı.

Tarih: 1988.

İran-Irak Savaşı’nın sekizinci yılı. Yüz binlerce ölü, tükenmiş bir ordu, çökmüş bir ekonomi. Humeyni, Irak ile ateşkesi imzalamak zorunda kaldığında kendi halkına şöyle seslendi:

“Bu kararı almak, zehirli kadehi içmekten daha ağırdı.”

Takvimler 28 Şubat 2026’yı gösterdiğinde, Humeyni’nin *“zehirli kadeh”* olarak nitelendirdiği ateşkes, barış gibi kavramlar, tarihin karanlık sayfalarındaki yerini alacaktı.

Sabahının erken saatlerinde Tel Aviv’den kalkan İsrail savaş uçakları Tahran semalarında belirdiğinde, İran’ın en sağlam korunan adamı kendi konut kompleksinde bulunuyordu. Hava bombardımanında Ali Hamaney, tam otuz yedi yıl boyunca yönettiği ülkesinde hayatını kaybetti. O gün İran yalnızca bir lider değil; kendi tarihinin bizzat şekillendirdiği bir çağı da yitirdi.

Ama bu hikâye 2026'da başlamamıştı. 1939'un Meşhed'inde, fakir bir din adamının evinde doğan bir çocukla başlamıştı.

Meşhed'in kaldırımlarında bir çocukluk

Seyyid Ali Hamaney, 1939 yılının Temmuz ayında İran'ın kuzeydoğusundaki kutsal şehir Meşhed'de dünyaya geldi. Şehir, Şia'nın sekizinci imamı Ali er-Rıza'nın türbesiyle ünlüdür; milyonlarca hacının her yıl ziyaret ettiği bu türbe, İran'ın en kutsal mekânlarından biridir.

Babası Seyyid Cevad Hoseyni Hamaney, Azeri Türkü asıllı dindar bir âlimdi. Annesi Yezd kökenli bir aileden geliyordu. Hamaney sekiz çocuklu bir ailede ikinci çocuktu; aile Meşhed'in dar bir mahallesinde tek odalı bir evde yaşıyordu. Maddi yoksunluk, ev halkının dinî zenginliğiyle acı bir tezat oluşturuyordu.

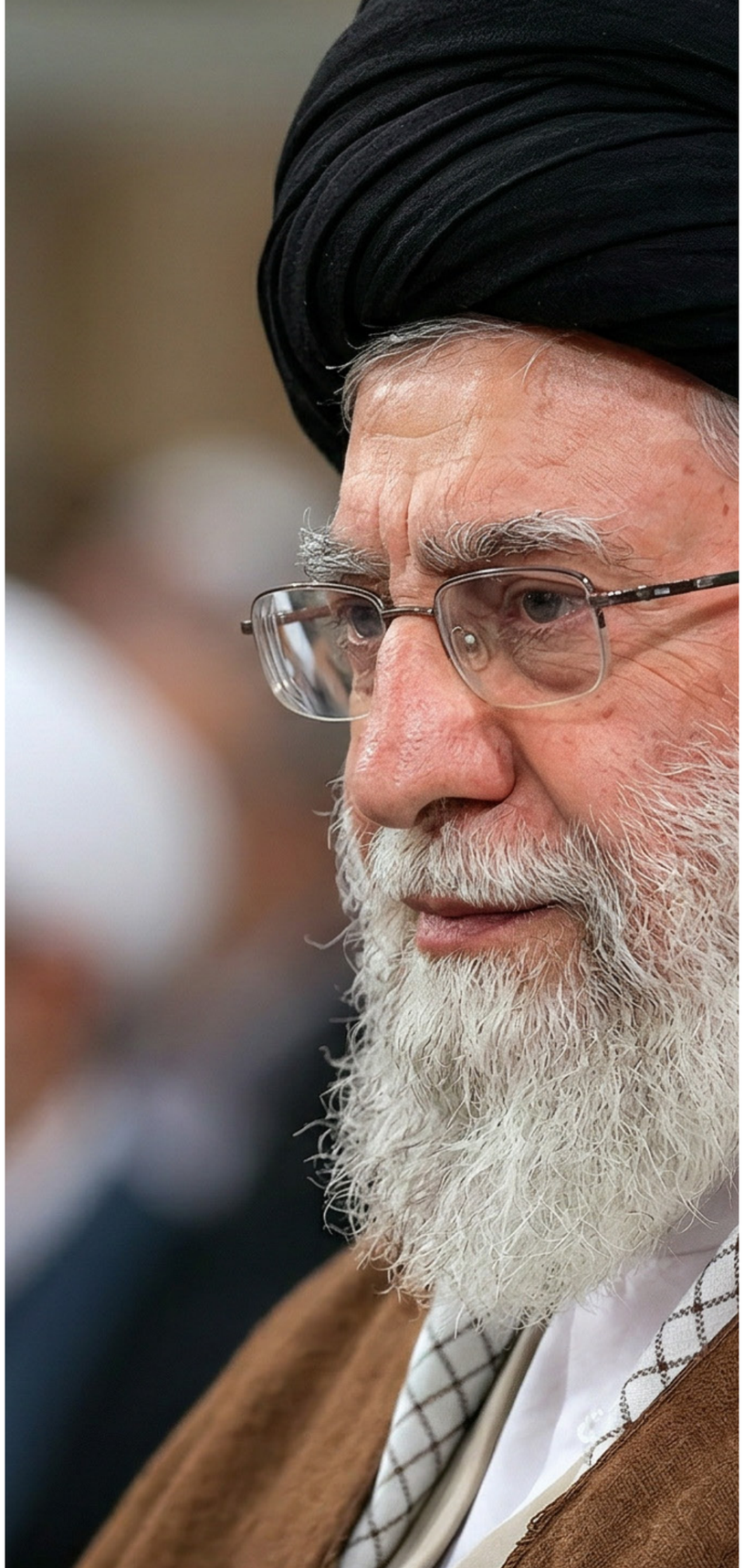
Dört yaşında ağabeyi Seyyid Muhammed ile birlikte geleneksel bir din mektebine başlayan küçük Ali burada Arapça alfabeyi ve Kur'an okumayı öğrendi. On bir yaşında tam anlamıyla din adamı kıyafetine büründü; akranları bu erken olgunluğu kimi zaman alay konusu ederdi.

Siyasi bilincinin ilk kıvılcımı on üç yaşında alevlendi. 1952'de din adamı Nevvab Safevi, Meşhed'deki okuluna gelip Şah'ın İslam karşıtı politikalarına karşı ateşli bir konuşma yaptığında genç Ali'nin yüreğinde bir şeyler tutuştu. Safevi yıllar sonra Şah tarafından idam edilecekti. Bu an, Hamaney'in kendi anlatımında, siyasi uykusunun sona erdiği an olarak yer etmiştir.

Bir mollanın siyasi eğitimi (1957–1979)

1957'de Hamaney, Şia ilahiyatının merkezi Kum'a giderek ileri dinî eğitim almaya başladı. Burada Şia dünyasının en önemli isimlerinden Ruhullah Humeyni'nin derslerine katıldı. Bu ilişki yalnızca hoca-öğrenci ilişkisi değildi; Hamaney'in tüm siyasi geleceğini şekillendirecek derin bir bağlılığın temeliydi. 1962'de dönemin kritik siyasi gelişmeleri Hamaney'i bütünüyle devrimci saflara çekti. Şah'ın 'Beyaz Devrim' reformları ve Humeyni'ye yönelik artan baskılar, genç din adamlarını Meşhed sokaklarına döktü. Hamaney, Humeyni'nin gizli mesajlarını diğer dinî otoritelere taşıyan ulak konumuna geldi.

Haziran 1963'te Humeyni'nin tutuklanmasından üç gün önce Hamaney de SAVAK tarafından gözaltına alındı. Bu, devrimden önceki on beş yıl boyunca yaşayacağı çok sayıda tutukluluk ve sürgün döneminin yalnızca ilkiydi. 1970'lerin ortasında defalarca hapsedildi; 1972–75 yıllarında Meşhed'deki üç camide Kur'an ve İslam ideolojisi dersleri vererek binlerce genç ve öğrenciyi etrafında topladı. SAVAK bu toplantıları silahlı hareketle bağlantılı bularak 1976 kışında onu üç yıllığa sürgüne gönderdi. Jiroft ve İranşehir'de sürgünde kaldı. 1978 ortasında devrim dalgası bütün İran'ı sardığında serbest bırakıldı ve Meşhed'e döndü. Kalabalıkları örgütledi, gösterileri ateşledi ve Humeyni için zemin hazırladı. Devrimden bir ay önce, 12 Ocak 1979'da, Humeyni tarafından Devrim Konseyi'ne atandı.

Cumhurbaşkanı, devlet adamı (1979–1989)

Devrimden sonra Hamaney hızla yükselen bir isim oldu. Sırayla Savunma Bakanı Yardımcılığı, Devrimci Muhafızlar Ordusu başkanlığı, Meclis üyeliği ve Humeyni'nin Tahran Cuma imamı ataması görevlerini üstlendi.

27 Haziran 1981'de Tahran'daki Ebu Zer Cami'nde bir basın toplantısında, teyp kayıt cihazının içine gizlenmiş bir bomba patladı. Hamaney sağ kurtuldu ama sağ kolunu sonsuza dek yitirdi. Bu suikast girişimi onu kamuoyunda kahraman mertebesine taşıdı. Aynı yıl Cumhurbaşkanı Muhammed Ali Recai'nin suikaste kurban gitmesinin ardından düzenlenen seçimlerde Humeyni'nin de desteğiyle yaklaşık 16 milyon oy alarak Cumhurbaşkanı seçildi.

1981–1989 arasında iki dönem süren cumhurbaşkanlığı, İran-Irak Savaşı'nın en kanlı yıllarına denk geldi. Bu yıllarda bütçe ve savunma meseleleriyle boğuşan Hamaney, dinî elit sınıfın emin bir sesi olarak kendini konumlandırdı. Muhalefet faaliyetlerini ağır biçimde bastırdı; pek çok muhalif tutuklandı, hapsedildi ya da idam edildi.

Otuz yedi yıllık mutlak iktidar (1989–2026)

Haziran 1989'da Humeyni'nin vefatının ardından Uzmanlar Meclisi Hamaney'i Rehber olarak atadı. Bu seçim şaşırtıcıydı: Hamaney o tarihe dek tam anlamıyla Grand Ayatullah sayılmak için gereken geleneksel dinî yeterliliklere sahip değildi. Anayasa aceleyle değiştirildi ve Rehber'in görev tanımı yeniden yazıldı.

Başlangıçta uzlaşı adayı olarak görülen Hamaney yıllar içinde iktidarı sistematik biçimde pekiştirdi. Yargıyı, orduyu, medyayı ve seçim süreçlerini denetledi. İran Devrimci Muhafızlar Ordusu'nu devlet içinde devlete dönüştürürken kendine yakın komutanları kilit mevkilere getirdi.

Dış politikada şaşırtıcı bir katılık sergiledi. Rehber süresi boyunca hiç yurt dışına çıkmadı ve hiçbir yabancı medyaya röportaj vermedi. ABD ile diplomatik ilişkilerin yeniden kurulmasına tamamen kapalıydı. 1997'de Cumhurbaşkanı Hatemi'nin reformcu rüzgârını daralttı; 2009'da hileli seçimlerin ardından patlak veren Yeşil Hareketi bastırdı; 2015 JCPOA müzakerelerine derin şüpheyle baktı. Trump'ın 2018'de anlaşmadan çekilmesini, Batı'ya hiçbir zaman güvenilmemesi gerektiği yönündeki tezinin doğrulanması olarak sundu.

Son: 28 Şubat 2026

Haziran 2025'teki İsrail-İran on iki günlük savaşının ardından Hamaney giderek daha büyük bir gizlilik içine çekildi. ABD ve İsrail'in ortak operasyonu kapsamında yürütülen saldırılarda 28 Şubat 2026 sabahı Hamaney'in Tahran'daki konutu vuruldu. İranlı yetkililer önce ölüm haberlerini yalanlasa da İran Devlet Televizyonu aynı gün gece yarısına yakın duyurdu: 'Kutsal İmam Hamaney, mübarek Ramazan ayında